Δυνατὸν γὰρ σώματα δύω ἀλλήλων ἀφεστάναι, καὶ χωρὶς κείμενα, εἴγε θατέρου θάτερον κατὰ τὸ εἶναι οὐδαμῶς ἤρτηται. (§. σβ΄. σγβ΄.) Δυνατὸν δὲ καὶ τρίτου αὐτὰ παρεμπεσόντος αὐτοῖς προσεῖναι τὴν ὕπαρξιν, διὰ τὸν αὐτὸν λόγον. Ἄρα κτ.

Σχόλιον.

§. φκέ. Τίποτε οὖν πρὸς ταῦτα οἱ ἀμφὶ τὸν Καρτέσιον φήσουσιν; ἢ ὅτι σῶμα, εἰ καὶ διάστημα, καὶ οὐδὲ σῶμα εἴγε κενόν, ἵν' οὕτω συρράπτοντες τ' ἀντιπίπτοντα, ἀδύνατον δείξωσιν; Ἀλλ' ἡμῖν τὴν τῆς ὕλης φύσιν, μὴ ἁπλῶς ἐν τῷ τριχῇ διαστατῷ κεῖσθαι, ἐκ πολλοῦ τοῦ προϊόντος ἀποδειχθέν, (§. φιζ΄. φιή.) τὸ κενόν, τοῦ κατὰ τὸ σῶμα πλήρους διαστήματος τῷ παντὶ διέσταλται. Εἶτα καὶ εἰ ἀδύνατον, οὐδὲ νοητὸν ἄρα· ὥστε δυνατόν, ἐπεὶ καὶ νοητόν. Νοητὸν δὲ οὕτω. Παριστάσθω δὴ τῇ ἐπινοίᾳ σημεῖον τὸ Α, καὶ τούτου ἀπέχον τὸ Β. Καὶ μηδενὸς τούτων μεταξὺ νοουμένου, πάρεστι δὴ διάστασις πρώτη καὶ ἁπλουστάτη ἡ κατὰ μῆκος. Καὶ ἄλλη δὲ διάστασις ταύτῃ παραπλησία, ἐξ ἀντιθέτου κείσθω παραλλήλως νοουμένη, καὶ μηδενὸς παρεμπίπτοντος, ἀνακύψει δὴ ἡ κατὰ μῆκος καὶ πλάτος διάστασις δευτέρα. Ἀντιπαρακείσθω δὲ καὶ ταύτῃ ὁμοία, καὶ τὸ τριχῇ διαστατὸν οὕτω περιληφθήσεται. Οὐδὲν δὲ οὐδαμοῦ ταῖς διαστάσεσι ταύταις σῶμα συμπροσειλήφθη. Πάρεστι ἄρα νοηθεῖσα ψιλὴ ἡ τριττὴ διάστασις αὐτοῦ σώματος, ἣν κενὸν ὀνομάζομεν. (1) Καὶ πραγματικώτερον δ' αὖτις οὐχ ἧττον ἢ κατ' ἰδέαν, δυνατὸν εἶναι τὸ κενὸν διάστημα, κατασκευάσειεν ἂν ὧδε· ὅτι παρὰ τὸν ὑφεστῶτα τόνδε κόσμον, καὶ ἕτερον ὑποστῆναι δυνατόν, οὐδ' ἂν θρασύμαχός τις, πρὸς τὸ πανσθενὲς τοῦ ἀπείρου δημιουργοῦ ἀπιδών, ἔξαρνος ἂν γένοιτο. (§. φβ΄. φγ΄.) Νοείσθω τοίνυν, καὶ ἕτερος Κόσμος ὑφεστὼς σφαιροειδὴς κατὰ τοῦτον. Σφαῖραι δὲ οὖσαι κἂν

τε

(1) Μυσχεμβροέκ. περὶ Κενοῦ Κεφ. γ΄. §. 67. κτ.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ
Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

τε προσεχεῖς καὶ ἁπτόμεναι, κἂν τ' ἐπιποσὸν ἀλλήλων ἀφιστάμεναι, διάστημα δώσουσιν τὸ ἐναπειλημμένον, σώματος παντὸς ἄμοιρον· ἡ κείσθω δὴ σφαῖρα, καὶ ἐν αὐτῇ ἅπαν σῶμα, καὶ ταύτης ἐκτὸς μηδὲν εἶναι· μέρος δὲ ὁποσονοῦν τῶν ἐν αὐτῇ σωμάτων εἰς τὸ μηκέτ' εἶναι ξεπέσθω. Καὶ ὑποστήσεται οὕτω τὸ κενὸν ἐκ πάσης ἀνάγκης. Ἢ πῶς, ὁ ἐν τῷ δε τῷ καταγωγίῳ ἀὴρ εἰς τὸ μηδὲν οἰχέσθω, καὶ οὐδὲν ἕτερον σῶμα ἀντ' αὐτοῦ εἰσαγέσθω, οὐχὶ καὶ οὕτω κενὸν ἀκριβῶς καταλειφθήσεται τὸ δωμάτιον; Ἢ ἐπάναγκες ἔσται συνιζῆσαι ἀλλήλοις μηδενὸς παρεγχωροῦντος τὰ σώματα; ἢ καὶ εἰς τὸ μὴ εἶναι εἰ τύχοι καὶ θάτερον, θατέρου ἀφανισθέντος, οἰχέσθαι; Ἀλλ' ἀναιδῶς οὕτω λόγου ἄνευ, τὰ μηδαμῶς ἀντιφάσκοντα ὁμολογεῖν παραιτούμενοι, ἄδηλον ἐπισπῶσι τὰς ἀλογίας. τί γὰρ δὴ καὶ συνιζήσει ὑπὸ μηδενὸς ἐπειγόμενα; ὁ γὰρ αὐτὸς λόγος ὁ τὰ μεταξὺ ἀφαιρῶν, καὶ τὸ ἑκατέρωθεν καταρράξον καθέξει, καὶ ἀποστήσεται· τί δὲ καὶ θάτερον θατέρῳ συνεξαρθήσεται, εἰ μὴ καὶ θάτερον εἰς ὕπαρξιν ἀναγκαῖον φήσωσι τοῦ ἑτέρου; Ἐκεῖνο δὲ πάλιν ὅτι καὶ εἰ διάστασίς τις μεταξὺ δυοῖν σωμάτων τεθῇ, σῶμα καὶ αὐτὴν ἔσται, τὸ κατὰ τοῦ κενοῦ τῷ ὄντι κενόφθεγκτον, διαφερόντως ἄτοπον. Πόθεν γὰρ αὐτοῖς τὸ σῶμα ὑπὸ μηδενὸς γινόμενον; (§. ιη'. ιθ'.) Αὐτοὺς δὲ καὶ τοῦτο λανθάνει ὅτι μηδ' αἰθάλην ὑποῦσαν φεύγοντες, ἐπὶ τὴν ἀνθρακιὰν περιπίπτουσιν· οἷς γὰρ τὴν διάστασιν ὀῤῥωδοῦσιν (ὡς τοὺς Σχολαστικοὺς αὐτοὶ τὴν φύσιν λέγοντες ἐν χλεύῃ τιθέασι.) τὸ μηδὲν ἄτοπον, σῶμα ἔπειτα τὸ ἀνούσιόν τε καὶ ἀνυπόστατον, ὃ τῆς ἐσχάτης ἀτοπίας ἐστὶν, οὐ δειμαίνουσιν. Ἀπόστασιν μὲν γὰρ τὴν δυοῖν τινων ἀπ' ἀλλήλων, ξίτε μηδενὸς παρεμβεβληκότος, καὶ νοεῖσθαι καὶ εἶναι δυνατόν. Σῶμα δὲ, τὴν τοῦ ὄντος ψιλὴν ἀπουσίαν, τὴν μεταξὺ τῶν χωρὶς ἀλλήλων ὑφεστώτων, καὶ τοῦτο ἀπαχὲς, ἀβαρὲς, καὶ πάντῃ κοῦφόν τε καὶ διάκενον, καὶ οὐδ' ὅθεν εἰπεῖν ἔχοντες παρηγμένον, καὶ πλάττειν γελοῖον, καὶ φαντασίᾳ ἐξεικονίζειν ἀμήχανον.

Θεώ-

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

Θεώρημα ΙΘ'.

§. φκς'. „ Η κατὰ τὸ κενὸν ψιλὴ λεγομένη ἔκτασις, „ κυρίως ἔκτασις οὐκ ἔστι, τῶν δὲ μὴ συνεχῶς, ἢ προσεχῶς συνημμένων διάστασις.

Ἡ γὰρ κυρίως ἔκτασις πολλῶν ἅμα τε, καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ συνύπαρξίς ἐστιν. (§. φί.) Ἡ δὲ ψιλὴ ἔκτασις οὐκ οὐσία τις ἐστὶν, οὐσίας δὲ ἀπουσία. (§. φιβ'.) Ἄρα τὸ Α'. Διάστασις δὲ ἐστὶν, ἡ τοῦ παρεμπεσεῖν τι μεταξὺ τινῶν ὡς ὅρων δεξιότης· ἢ (ὃ ταὐτὸν ἐστὶν) τὸ τινῶν ὡς ὅρων ἀπεχόντων ἀσύμπτωτον, καὶ ἀσύμβατον. (ἐξ ὑποθ.) Ἀλλὰ τοιαύτη ἡμῖν ὀρθῶς παρίσταται ἡ κατὰ τὸ κενὸν ψιλὴ ἔκτασις. (§. φιβ'.) Ἄρα κτ. Ο' τὸ Β'.

Πορίσματα.

§. φκζ'. Α'. Ἐπὶ ἄρα τοῦ κενοῦ διαστήματος, τὸ μέν τι θετικῶς ὂν ἐπιθεωρεῖται, καὶ τοῦτο τὰ περατοῦντα καὶ ὁρίζοντα σώματα· τὸ δέ τι ἀποφατικῶς, καὶ τοῦτο ἡ, ἐκείνων μεταξὺ, τοῦ σωματικοῦ ὄντος ἀπουσία. (§. φιβ'.)

§. φκη'. Β'. Οὕτω δέ τοι ἀνατρέπεται καὶ ὁ τῶν ἀμφὶ Καρτέσιον ἀσάλευτος (ὡς οἴονται) λόγος. Ἐπεὶ γὰρ οὐκ ἄκρατον ἐπὶ τοῦ κενοῦ ὑποτίθεται τὸ μηδὲν, (§. φκζ'.) μετά τινων δὲ θετικῶν οἷς παρέπεται τὸ τῆς διαστάσεως, οὐκέτι πρὸς ἡμᾶς ἡ δοκοῦσα ἀντίφασις, (1) τοῦ τῷ μηδενὶ προσεῖναί τι πάθος. Οὐ μόνον γὰρ οὐδὲν θετικὸν ἡ καθ' ἡμᾶς αὕτη διάστασις φέρει, ψιλή τις οὖσα συναφείας στέρησις, ἀλλὰ καὶ θετικόν τι εἶναι λεγομένη, οὐχὶ τῷ μηδενὶ, τοῖς δὲ περατοῦσιν, ἅτινα ἐστὶ τὰ διεστῶτα, ἔσται προσήκουσα.

§. φκθ'. Γ'. Οὐδ' ἄρα τὸ Κενὸν, οὐσία τις οὖσα ἐστὶ παρὰ τὰ σώματα, τὰ ἀλλήλων ἀφεστῶτα μηδενὸς παρεμπί-

πτον-

(1) Μέρ. β'. περὶ Ἀρχ. Ἀριθμ. ις'.

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

πτοντος. Εἴτι γὰρ ἐστὶν ἐν αὐτῷ θετικὸν, ταῦτα ἐστὶν, ἢ περατοῦντα καὶ διορίζοντα. Εἴτι δ' ἀποφατικὸν, ἀπουσία οὐσίας. (§. φκζ'.)

§. φλ'. Δ'. Ἐπεί τε δυνατὸν πληθύνεσθαι τοὺς ὅρους τῶν ἀποστάσεων, οὐδὲ οὖν τὸ κενὸν ἐξ ἀνάγκης, ὅτι μὴ εἴδει.

§. φλα'. Ε'. Διότι δὲ ἐξ ὅρων τε, καὶ τῆς ἐν αὐτοῖς ἀποστάσεως, οὐδ' ἁπλοῦν ἔσται.

§. φλβ'. ς'. Κινητῶν δὲ τῶν ὅρων ὄντων, καὶ ἔγγιον ἢ ἀπώτερον ἀλλήλων γίνεσθαι δυναμένων, τῷ ἐκείνων λόγῳ οὐδὲ τὸ κενὸν ἀκίνητον ἐστὶν οὐδ' ἀδιαίρετον.

§. φλγ'. Ζ'. Καὶ σώματος ἄρα οὐδενὸς ὑφεστῶτος οἷον πρὸ καταβολῆς ὄντων, κενὸν οὐδὲν ἦν. (§. φκς'. φκζ'.) Ταύτῃ δέ τοι οὐδὲ αἰώνιον τὸ κενὸν, οἵτε Παλαιοὶ ταῖς ἀτόμοις συνδιαιωνίζον ὑποτιθέμενοι, σύμφωνα κατεψεύδοντο. Καὶ οὐδ' αὐθύπαρκτον δηλονότι, οὐδὲ καθ' ἑαυτὸ ὑφιστάμενον, εἴγε ἐκ τῶν συνιστώντων περάτων ἤρτηται, καὶ οὐδ' ἀναγκαῖον, οὐδ' ἄφθαρτον, οὐδ' ἄπειρον, οὐδ' οὐδὲν, τῶν οἷς θειότερόν τι οἱονεὶ χρῆμα ὑπὸ τῶν Νεωτέρων ὑπερσεμνύνεται.

Σχόλιον.

§. φλδ'. Καὶ οὕτως ἄρα ἐκ βάθρων αὐτῶν ἡμῖν ἀνέσκαπται, καὶ ἡ τοῦ διαβεβοημένου καθ' ἡμᾶς ἀνὰ πᾶσαν τὴν Εὐρώπην διαστήματος δόξα, ἡ τοσοῦτον θροῦν διεγείρασα. Ἧς Μόρος τε, καὶ Νεύτων, καὶ Κλάρκιος, καὶ Ῥαφσώνιος, καὶ οἱ πολλοὶ τῶν παρ' Ἄγγλοις φιλοσοφούντων προέστησαν. Οὓς, καί τοι μεγαλονοίᾳ τε καὶ λόγων δυνάμει πολὺ διαφέροντας, ἐν πολλοῖς ἂν εὕροις φαντιῶντας δεινῶς, καὶ διὰ θράσους περιουσίαν, ἐπὶ τὰ ἀτοπώτατα ἐκτραχηλιζομένους. Οἷον δὴ καὶ περὶ τὸ κενὸν πεπόνθασιν· ὃ παρὰ τῶν πάλαι Ἐπικουρείων δεξάμενοί τε καὶ εἰσποιησάμενοι, οὐκ ἐπὶ τὸν ἀμείνονα λόγον ἐρρύθμισαν, ἀλλ' ἐπὶ τὸν χείρω, καὶ ἀλογίας μεστὸν, οὐκ ἔστιν εἰπεῖν ὅσης, καὶ ἀσεβείας, μετήνεγκαν, παραδόξως ὑπερθειάσαντες, καὶ Θεὸν ἄντικρυς τὸ κενὸν τοῦτο διάστημα ἀναδείξαντες. Τοιάδε γοῦν ἡμῖν περὶ τούτου ὁ πολὺς τὸ κλέος ὑπέ-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ
Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ὑπέθετο Νάθαν. (1) „ Ὁ Θεὸς, φησὶν, αἰώνιός ἐςὶ, καὶ
„ ἄπειρος. Πάντα μὲν εἰδὼς, καὶ πάντα δυνάμενος, διαμέ-
„ νων δὲ ἐξ αἰῶνος εἰς αἰῶνα, καὶ παρὼν ἐξ ἀπείρου εἰς
„ ἄπειρον. Πάντα ἰθύνων, πάντα γινώσκων, τὰ γινόμε-
„ να, καὶ τὰ γνωσθῆναι δυνάμενα. Οὐκ ἔςιν αἰωνιότης, ἡ
„ ἀπειρία, οὐκ ἔςι διαμονὴ, ἡ διάςημα, διαμένει δὲ καὶ πά-
„ ρεςι. Διαμένει μὲν ἀεὶ, πάρεςι δὲ πανταχοῦ, καὶ ἀεὶ μὲν
„ ὢν, καὶ πανταχοῦ, τήν τε διαμονὴν, καὶ τὸ διάςημα, τήν τε
„ αἰωνιότητα, καὶ τὸ ἄπειρον συνίςησι. Πῶς οὖν συνίςησιν;
εἰ γὰρ ὅτι συμπαραμένει αἰώνιος μὲν αὐτὸς ὢν, τὸν χρόνον
τοῖς κατὰ χρόνον, πανταχοῦ δὲ παρὼν, τὸν τόπον τοῖς κατὰ
τόπον, εὖ ἂν ἔχοι. Εἰ δ' ὅτι ἀπότμημά πως, οὕτω φάναι,
τῆς μὲν κατὰ τὸν Ὕψιςον αἰωνιότητος, τὸν χρόνον, τῆς δὲ κα-
τ' αὐτὸν ἀπειρίας τὸν τόπον νοητέον ἐςὶν, οὕτω συνίςησιν,
ἀτοπώτερα τούτων οὐκ ἂν ἔχοι λέγειν ὁ ἐπὶ Σοφίᾳ θρυλλού-
μενος. Τοῦτο δὲ μόνον μετριώτερα δόξειεν ἀσεβεῖν, ὅτι οὐκ
ἀναφανδὸν, κατὰ τὸν Μόρον οὗτος ἀσεβῶν ἐλέγχεται, τὸν τὰ
ἀπονεμόμενα τῷ ὑπερτάτῳ καὶ ὑπερτελεῖ Ὄντι ὑπὸ τῶν Με-
ταφυσικῶν, οἷον τὸ ἓν καὶ μοναδικὸν, τὸ ἁπλοῦν, τὸ ἀκίνη-
τον, τὸ αἰώνιον, τὸ ἄλλου μηδενὸς ἐξηρτημένον, τὸ ἀφ' ἑαυ-
τοῦ εἶναι, τὸ καθ' αὑτὸ ὑφίςασθαι, τὸ ἀναλλοίωτον, καὶ ἄφ-
θαρτον, τὸ ἀναγκαῖον, τὸ ἄπειρον, τὸ ἄκτιςον, τὸ ἀπερί-
γραπτον, τὸ ἀκατάληπτον, τὸ πανταχοῦ παρεῖναι, τὸ ἀσώ-
ματον, τὸ διὰ πάντων διήκειν, καὶ πάντα συνέχειν, τὸ εἶ-
ναι ὂν κατ' οὐσίαν, ὂν ἐνεργείᾳ, ἄκρατον ἐντελέχειαν, ἅ-
παντα τῷ ἀπείρῳ τῷδε διαςήματι, ὡς κυριώτατα προσή-
κοντα περιάψαι ἀποτολμήσαντα. (2) Καὶ ἀτελεςέραν εἶναί
τινα ταύτην ὑπογραφὴν τῆς ἀῤῥήτου οὐσίας εἰπόντα, ἢ τὰς
ζωτικὰς μόνας τῶν ἐνεργειῶν προςεθεῖναι εἰς πλήρωμα λεί-
πεται. (3) Τούτοις οὖν, καὶ Κλάρκιον ἀδελφὰ ἰδεῖν ἔςαι ἀ-
ποφαινόμενον. (4) Τὰ γεμὴν κατὰ Μουχεμβροέκιον πολὺ με-
ξιώ-

(1) Περὶ Ἀρχ. ἐν τῷ κατὰ γένος Σχολίῳ.
(2) Ἐν τῷ Ἐγχειριδίῳ Μέρ. ά. Κεφ. ή. §. ή.
(3) §. ιέ.
(4) Περὶ ὑπάρξ. Θεοῦ καὶ προσόντ. ἐπις. πρὸς Λεϊβνίτ.

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ξιώτερα, τῶν μὲν θειοτέρων ἐκείνων αὐτὸ ἀπογυμνώσαντα, μόνῃ δὲ τῇ ἀπειρίᾳ καταπλουτίσαντα (1). Ἀλλ᾽ αὐτοὶ καὶ τὸ κενὸν κατασκευάζοντες, τὰς ἐκ τοῦ κενοῦ ἀτοπίας ἀποσκευαζόμεθα, ἰδίαν τε δόξαν ἡμῶν περὶ ἐκείνου, ἣν παρ᾽ οὐδενὶ εὕρομεν, στήσαντες, καὶ οὐδὲ τοῖς ὑπὲρ ἐκείνου ἁπλῶς, οὐδὲ τοῖς κατ᾽ ἐκείνου φερομένοις πεισάμενοι, καθ᾽ ἑκατέρου τοῦ κόμματος τὸν ἀγῶνα ἀποδυσάμενοι ἀνειλήμμεθα, τῶν τε φιλοκενῶν τούτων, σὺν Θεῷ, τὴν στρατείαν ἐπίσης, καὶ τῶν ἐκ διαμέτρου μισοκενῶν τὸ κοῦφον, λόγοις, ᾗ δοκοῦμεν, κρατίστοις ἐλέγξαντες.

Περὶ Τόπου.

§. φλέ. Καὶ περὶ τόπου δὲ διαφορώτατα αὖτις εὕροι τῶν φιλοσοφησάντων τούς τε πάλαι, καὶ τοὺς ὕστερον ἀποφαινομένους. Πλάτωνι καὶ γὰρ (2) „ τὴν ὕλην, καὶ τὴν χώραν ταὐτὸν εἶ-
„ ναι λέγοντι, τὸ μεταληπτικὸν τῶν εἰδῶν ὁ τόπος ἐστίν. Ἄλλῳ δέ τῳ δόξειεν ὡς Ἀριστοτέλης φησὶ (3) τὸ εἶδος καὶ
„ τὴν μορφὴν ἑκάστου τὸν τόπον εἶναι, ᾧ ὁρίζεται τὸ μέ-
„ γεθος, καὶ ἡ ὕλη τοῦ μεγέθους. Αὐτῷ δὲ (4) ὁ τόπος ἐστὶ, τὸ πέρας τοῦ περιέχοντος σώματος, ἀκίνητον πρῶτον· οἷον ἂν εἴποιμεν τὸ ὕδωρ, καθ᾽ ἣν τοὺς ἐν αὐτῷ ἰχθῦς περιέχει ἐπιφάνειαν πρώτην, τόπον εἶναι τῶν ἰχθύων, καθάπερὲν καὶ ἡ τοῦ περιέχοντος ἀέρος, τόπος ἐστὶ τῶν ἐν αὐτῷ σωμάτων, καὶ τὸ κοῖλον τοῦ ἀμφορέως, ὁ τόπος τοῦ ἐν αὐτῷ οἴνου. Οἱ δ᾽ ἀμφὶ τὸν Καρτέσιον περὶ τόπου τῷ Σταγειρίτῃ συμπνέουσιν, αὐτὰς εἶναι φρονοῦντες καὶ αὐτοὶ τὰς τοῦ περιορίζοντος καὶ περιγράφοντος σώματος ἐγγύτητας, τὸν ἐκτὸς, καὶ ἀληθῆ παρ᾽ αὐτοῖς ἀκούοντα τόπον· ὡς ὅγε ἐσωτερικὸς, ᾗ φασὶν, ὅσπερ τὸ ὑπὸ τοῦ σώματος τυγχάνει κατει-

(1) Περὶ Κενοῦ Κεφ. γ΄. §. 89. 90.
(2) Ἐν Τιμαίῳ.
(3) Φυσικ. βιβλ. δ΄. Κεφ. β΄.
(4) Αὐτ. Κεφ. δ΄.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΕΤΣΙΟΣ
Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

τειλημμένον διάστημα (φιγ΄.) οὐκ ἂν κυρίως τόπος εἶναι λέγοιτο κατ' αὐτούς, αὐτόσχημα τὸ σῶμα ὂν τὸ ἐν τόπῳ, ἀσώματον οἰομένους (§. φιή. φκέ.) καὶ εἶναι καὶ νοεῖσθαι διάστημα σώματος ἄμοιρον. Τοὺς δὲ περὶ Λεϊβνίτιον, καὶ αὐτὴν τὴν ἔκτασιν τὴν σωματικὴν, ὃν εἶναί τι τῶν κατ' ἐπίνοιαν εἰσηγουμένους (§. φιή.) πολλῷ δὴ μᾶλλον τοιοῦτον ὑπολαμβάνειν τὸν τόπον εἰκός. Ἔνθεντοι καὶ ἡ κατ' αὐτοὺς τοῦ τόπου ἀπόδοσις „ λόγον εἶναι ὡρισμένον τοῦ συ- „ νυπάρχειν τι τῶν ὄντων τοῖς λοιποῖς· οἷον ἡ ὡρισμένη θέσις, ἣν ἔχει ἡ τράπεζα φέρε, πρὸς τὰ ἄλλα τὰ ἐν τῷ οἰκήματι, τοῦτο αὐτοῖς ὁ τόπος. Ἐπὶ ταύταις ἡ δόξα καταλεγέσθω, τῶν οἰομένων τόπον εἶναι τὸ διάστημα τὸ κενόν. Εἴποις δ' ἂν ἀρχαίαν εἶναι τὴν αὐτὴν καὶ νέαν. Τὸ μὲν, ἅτε Λευκίππῳ, Δημοκρίτῳ, Ἐπικούρῳ, καὶ τοῖς Στωϊκοῖς, τὸ δὲ Γασσένδῳ, Μαγνιανῷ, Νεύτωνι, καὶ πᾶσι μικροῦ τοῖς Ἄγγλοις καὶ Βαταβοῖς καθ' ἡμᾶς πρεσβευομένην. Καὶ γὰρ καὶ οἱ Νεώτεροι οὗτοι, συμφώνως τοῖς Ἐπικουρείοις „ Κενὸν „ ἄμεσον ἐνδεχόμενον (τουτέστι δεκτικὸν) σωμάτων, καὶ ἄ- „ νευ τούτων, τὸν τόπον ἀπέδωκαν. Καὶ κατὰ τοὺς Στωϊκοὺς, „ τὸ ἐχόμενον ὑπὸ τοῦ σώματος. Καὶ κατὰ Πρόκλον „ σῶ- „ μα (ὅπερ ἐστὶ διάστημα) καθαρώτατον, ἀκίνητον, ἀδιαί- „ ρετον, ἀμέτοχον ὕλης, τῶν ὑλικῶν σωμάτων δεκτικόν.

§. φλς΄. Τούτων ἡ δόξα, καθ' ἣν ὑπεθέμεθα τοῦ κενοῦ σημασίαν (§. φκς΄. κξ.) καὶ ἡμῖν ἐγκριτέα δοκεῖ, ὡς τάς τε κατὰ τὰς ἄλλας ἐκκλίνουσα ἀτοπίας, καὶ παρ' ἑαυτῆς οὐδὲν παρὰ χορδὴν ᾄδειν ὑπαγορεύουσα, καὶ μὴν, καὶ ὅσα δήποτε περὶ τὸν τόπον ἀπαραιτήτως νοεῖται, κυροῦσα καὶ διασώζουσα. Ἔστι δὲ ταῦτα. Α΄. τὸν τόπον ἕτερόν τι εἶναι παρὰ τὸ ἐν τόπῳ, καὶ τούτου χωριστόν. Β΄. τὸ μὴ συγκινεῖσθαι τούτῳ ἐκεῖνον, μηδὲ συμμεθίστασθαι. Γ΄. τὸ μὴ τὸν αὐτὸν εἶναι τόπον ἅμα σωμάτων δυοῖν, ὡς οὐδὲ τόπους κατὰ τὸ αὐτὸ πλείονας τοῦ αὐτοῦ σώματος. Δ΄. τὸ συνεξισοῦσθαι τῷ ἐντοπιζομένῳ τὸν τόπον, καὶ τοῦ μὲν μείζονος εἶναι μείζονα, τοῦ δ' ἐλάσσονος ἐλάσσονα. Ε΄. τὸ παντὸς σώματος εἶναι τόπον. ς΄. τὸ τοῦ τόπου μὴ εἶναι τόπον. Ζ΄. τὸ τοῦ μὲν ὅλου, εἶναι τὸν ὅλον τόπον, τοῦ δὲ μέρους τὸ μέρος, ὅπερ ἐκ τοῦ Δ΄. καὶ τοῦ Ε΄. ἐστὶ συμφανές.

Θεώ-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ... ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ...
Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

Θεώρημα Κ΄.

§. φλζ΄. „ Οὔθ' ἡ ὕλη τόπος ἐστὶν, οὔτε τὸ εἶδος.

Ἐὰν γὰρ ἡ ὕλη ὁ τόπος εἶναι τεθῇ, ἐπεὶ καὶ τὸ ἐν τόπῳ ὕλη τίς ἐστιν, ἔσται δὴ τὸ αὐτὸ ἐν τόπῳ ἅμα καὶ τόπος, κατὰ τὸ Α΄. τῶν τεθέντων. (§. φλς΄.) καὶ χωρὶς δὲ τούτου, καὶ τοῦ τόπου τόπος, κατὰ τὸ ς΄. Οὐκ ἔστι δέ. Ἄρα κτ. Ο. Η. τὸ Α΄.

Ἐὰν δὲ τὸ εἶδος, ἐπεὶ τὸ εἶδος συνουσίωται τῷ ἔχοντι, ἤτοι τῷ ἐξ αὐτοῦ εἰδοπεποιημένῳ, ἐκείνῳ καὶ συγκινηθήσεται κινουμένῳ, καὶ μεθισταμένῳ συμμεταστήσεται. Κατὰ τὸ Α΄, καὶ τὸ Β΄. Ἄτοπον δέ. Ἄρα καὶ τὸ Β΄.

Ἄλλως. Παντὸς σώματος ἐστὶ τόπος ἐν ᾧ· διὰ τὸ Ε΄. Σῶμα δὲ τὸ ἐξ ὕλης καὶ εἴδους. (ἐξ ὑποθ.) Τῆς ἄρα ὕλης καὶ τοῦ εἴδους συνάμα τόπος ἐστὶ παρ' αὐτά· διὰ τὸ Α΄. Καὶ οὔτε ἄρα ἡ ὕλη τόπος, οὔτε τὸ εἶδος. Ὃ τὸ Α΄. καὶ τὸ Β΄.

Σχόλιον.

§. φλη΄. Καὶ εὐλόγως τοίνυν ἄμφω τὰς δόξας ὁ ἐκ Σταγείρων ἀποσκευάζεται· (1) „ τὸ μὲν γὰρ εἶδος καὶ ἡ ὕ-
„ λη, φησὶν, οὐ χωρίζεται τοῦ πράγματος (νόει μοι τοῦ σώ-
„ ματος τοῦ ἐν τόπῳ ὄντος) τὸν δὲ τόπον ἐνδέχεται. Ἀλλ' ἀπορήσειέ τις, πῶς ὁ Πλάτων εἰς τοῦτο δόξης ἐγένετο, ὡς τὸν τόπον αὐτὸν τὴν ὕλην εἶναι ὑπολαβεῖν; Ἢ ἐξ ἀναλόγου πως αὐτῷ, καὶ καθ' ὁμοίωσίν τινα, τὸ λεχθὲν ἂν ἀποδοθείη κατὰ τὴν πρὸς ἐκεῖνα σχέσιν, χώραν τε καὶ δεξαμένην τῶν εἰδῶν, ὡς πεφυκυῖαν ὑποδέχεσθαι αὐτὰ, τὴν ὕλην ἀποκαλοῦντι. Μαρτυρεῖ γοῦν καὶ Πλούταρχος (2) „ ὅτι τὸ
„ μεταληπτικὸν τῶν εἰδῶν, μεταφορικῶς τὴν ὕλην ὁ Πλά-
„ των

(1) Φυσικ. βιβλ. δ΄. Κεφ. θ΄.
(2) Περὶ Ἀρεσκ. Βιβ. α. Κεφ. ιθ΄.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ
Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

,, τῶν εἴρηκε, καθάπερ τινὰ τιθήνην καὶ δεξαμενήν· ὥσπερ γὰρ ἐν τῷ τόπῳ τὸ ἐν αὐτῷ, οὕτω πως καὶ ἐν τῇ ὕλῃ τὸ εἶδος. Ἐπίσης τε ὁ μὲν σωμάτων, ἡ δὲ εἰδῶν δεκτική ἐστί· καὶ τῷ γε τόπῳ, τῷ νῦν μὲν ὑπὸ τοῦδε, νῦν δ' ὑπὸ ἄλλου σώματος κατειλημμένῳ, οὐκ ἀλόγως ἔοικεν ἀπεικασθεῖσα ἡ ὕλη, ἥτις ἄλλοτε ὑπὸ ἄλλου εἴδους καὶ αὐτὴ κρατεῖται τελειουμένη, καὶ μορφουμένη καλλύνεται.

Θεώρημα ΚΑ'.

§. φλθ'. ,, Οὐκ ἔστιν ὁ τόπος τὸ πέρας τοῦ περιέχον-
,, τος.

Α'. Εἰ γὰρ τόπος ἡ περατοῦσα καὶ περιέχουσα ἐπιφάνεια, ἐν τόπῳ πάντως ἔσται ἡ περιεχομένη. Δεῖ γὰρ τοῦ μὲν τόπου λέγειν εἶναι τὸ περιέχειν, τοῦ δὲ ἐν τόπῳ τὸ περιέχεσθαι. Ἀλλὰ γὰρ οὐχὶ τὸ σῶμα ἡ ἐπιφάνειά ἐστιν. Οὐκ ἄρα τὸ σῶμα ἐν τόπῳ. Ὃ κατὰ τοῦ Ε'. ἐστί. (§. φλς'.)

Εἰ δ' εἴποι ὡς τῷ λόγῳ τῆς περιεχομένης ἐπιφανείας, καὶ τῷ πράγματι ἐκείνης ἀδιάσπαστον σῶμα ἐν τόπῳ ἐστίν· ἀπαντητέον ἄρα δι' ἴσου, καὶ τῷ λόγῳ τῆς περιεχούσης, τὸ κἀκείνης πράγματι ἀδιάσπαστον σῶμα, τὸν τόπον εἶναι. Διὰ γὰρ τῶν ἐπιφανειῶν ἄμφω, τὸ μὲν περιέχει, τὸ δὲ περιέχεται. Καὶ ὁ τόπος ἡμῖν οὕτως ἔσται τὸ σῶμα, καθάπερ καὶ τὸ ἐν τόπῳ. Ταῦτα δὲ τῶν κειμένων (§. φλς'.) τό,τε Α'. ἀναιρεῖ, καὶ τὸ ς'.

Β'. Ἤτοι φυσικῶς ἐκληπτέον τὴν ἐπιφάνειαν, ἢ γεωμετρικῶς. Ἀλλ' ἐκείνως μὲν, ἤτοι σῶμα ὁ τόπος, ἢ οὐδέν ἐστιν. Οὕτω δέ τοι ἄμφω αἱ ἐπιφάνειαι (τὴν τοῦ περιεχομένου φημὶ καὶ τοῦ περιέχοντος) μία ἔσονται. Καθάπερ γὰρ σημεῖον σημείῳ ἐφαρμοσθὲν, ἀδιάστατον αὖθις σημεῖον συνίστησιν, οὕτω τοι καὶ εἰ γραμμὴ γραμμῇ ἐφαρμοσθείη, γραμμὴν συστήσει, καὶ ἐπιφάνεια ἐπιφανείᾳ ἐπιφάνειαν. Καὶ ἡ αὐτὴ ἄρα συστᾶσα τῇ συνεφαρμόσει ἐπιφάνεια, ἔνθεν μὲν θάτερον, ἔνθεν δὲ θάτερον, ταὐτὸν εἰπεῖν ἑκάτερον περιέξει· τόπος τε ἔσται ὁ αὐτὸς σωμάτων δυοῖν. Ἄτοπον δὲ, διὰ τὸ Γ'. Ἄρα... κτλ.

Γ'. Ἡ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΕΤΣΙΟΣ
Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

Γ′. Ἡ περιεχομένη ἐπιφάνεια ἤτοι τόπος ἐςὶν, ἢ ἐν τόπῳ, ἢ οὐδέτερον, ἢ ἑκάτερον. Ἀλλὰ γὰρ ἑκάτερον οὐκ ἂν εἴη, (διὰ τὸ Α.), οὐδὲ μὲν οὖν οὐδέτερον, οὐδαμοῦ γὰρ ἔςαι. Ἢ τὸ ἕτερον ἔςαι δῆθεν. Οὔκουν δὲ ὁ τόπος (τοῦτο γὰρ ἡ περιέχουσα.) ἐν τόπῳ ἄρα. Εἰ δὲ τοῦτο, καὶ σῶμα· τῆς γὰρ σωματικῆς φύσεως τὸ ἐν τόπῳ εἶναι. (διὰ τὸ Ε′.)

Πρὸς ταῦτα οὐκ ἐν τόπῳ μὲν πάντως ἐρεῖ καθ᾽ αὑτὴν, ἀλλὰ τῷ λόγῳ τοῦ σώματος, ᾗ δὴ καὶ κινεῖσθαι φύσιν ἔχει, καὶ τέμνεσθαι. Ἢ, ὡς ἄμεινον αὐτῷ ἔδοξεν ἀπαντῆσαι τῷ Ἀριςοτέλει, ἔςι μέν που καὶ ἡ ἐπιφάνεια, ὥσπερ καὶ τὸ σημεῖον (οὐδὲ γὰρ οὐδαμοῦ.) Ἀλλ᾽ ὡς πέρας ἐν τῷ περατουμένῳ. Ἀλλ᾽ εἰ ὡς πέρας, καὶ τόπος ἄρα ἐςὶ τῷ σώματι ἡ ἐπιφάνεια ἡ αὐτοῦ. Εἰ δ᾽ οὐχὶ τοῦτο, διὰ τὸ βούλεσθαι τὸν τόπον χωριςὸν εἶναι, ἤτοι πάντως ἔςαι διαςὰ τὰ πέρατα τοῦ ἐν τόπῳ, τὰ μὲν χωριςὰ, τὰ δ᾽ ἀχώριςα (ὅπερ ἄτοπον) ἢ τῶν περάτων πέρατα ἔςαι τῶν ἀχωρίςων τὰ χωριςά. Καὶ οὕτως αὖθις ἡ ἀχώριςος ἐπιφάνεια, ὡς ὑπὸ τῆς χωριςῆς περιεχομένη, εἰς τόπον ἐγκυλισθήσεται. Καὶ σῶμα ἔς..., διὰ τὸ Ε′.

Δ′. Καὶ εἰ τόπος ἡ περιέχουσα ἐπιφάνειά ἐςιν, ὁ Κόσμος οὐκ ἔςιν ἐν τόπῳ. Οὐδὲν γὰρ ἐςὶ δηλονότι (ᾗ καὶ αὐτῷ δοκεῖ) σῶμα τῆς ἐξωτάτω σφαίρας ἐκτὸς, ὃ αὖ τὸ πέρας ἐκείνην περιέχοι. Ἀλλὰ τὸ μηδαμῶς ἐν τόπῳ λέγειν εἶναι τὸν ὅλον Κόσμον, μὴ καὶ καταγέλαςον ᾖ (διὰ τὸ Ε′.) Ἄρα κτ.

Ἐκκλίνει δὲ τὴν ἀπορίαν οὐδαμῶς, ἐπάγων Ἀριςοτέλης (1) „ ὅτι οὐ πᾶν τὸ ὂν ἐν τόπῳ, ἀλλὰ τὸ κινητὸν σῶ„ μα. Ἔςι γὰρ δήπου καὶ κατ᾽ αὐτὸν τὸ σῶμα ἐν τόπῳ (οἷον ὁλικῶς ἡ γῆ) καὶ μὴ κινούμενον, ὅτι ἐν τῷ περιέχοντι. Διαφέρει γὰρ τῷ παντὶ, τὸ εἶναι ἐν τόπῳ, τοῦ διὰ τόπου φέρεσθαι. Καὶ εἰ μή που ὁ οὐρανὸς, οὐδαμοῦ ἄρα, καὶ οὐδὲ ἔςαι ὅλως, καὶ οὕτω τὰ τῶν Οὐδαμιτῶν ἐκείνων (§. φιγ′.) πολ-

(1) Φυσ. Δ. Κεφ. Ε′.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ
Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

πολλῷ φορητότερα. Οὐδὲν γάρ ἐστι λέγειν λόγου ἐχόμενον, ὅτι ὡς ὅλον ἐστὶν ἐν τοῖς μέρεσιν· οὐδὲ γὰρ τόπος ἐστὶ τὰ μέρη τοῦ ὅλου· καὶ οὐδὲ ἕτερον ἐκείνων τοῦτο· δεῖ δὲ τὸν τόπον τοῦ ἐν τόπῳ ἕτερον εἶναι. (διὰ τὸ Α΄.) Καὶ εἰ τὰ μέρη ἐν τόπῳ, καὶ τὸ ὅλον ἄρα. Ἔστι γοῦν οὕτω παρὰ τὴν κοινὴν ἐνάργειαν τὸ εἰς ἀναίρεσιν τῆς ἀπαντώσης ἀτοπίας προχειριζόμενον, ὡς μηδὲ δεῖσθαι πολλῶν τὸν ἐξ Ἀφροδισιάδος, πρὸς τὸ ἡμᾶς πεῖσαι, ὅτι ἡ δόξα ἡ περὶ τῶν οὐρανίων ὅτι „ οὐκ ἔστιν ἐν τόπῳ, οὐδενὸς ἄλλου τῶν πρὸ Ἀριστοτέλους ἐ„στίν, ἀλλ᾽ αὐτὸς αὐτὴν πρῶτος εἰσηγήσατο. (1) Πρῶτος γὰρ δηλονότι καὶ μόνος, κατακολουθῶν τοῖς περὶ τόπου αὐτῷ τεθεῖσιν, ἐκτοπίσαι τὴν σωματικὴν φύσιν, παρ᾽ ὃ φύσιν ἔχει, ἠνάγκασαι.

Ε΄. Ἡ τοῦ περιέχοντος ἐπιφάνεια ἴση ἐστὶ τῇ τοῦ περιεχομένου· τὰ γὰρ ἐφαρμόζοντα ἴσα ἐστί. Ἐὰν οὖν τεθῇ σώματα δύω ἰσομεγέθη μέν, ἀνομοιοσχήμονα δέ, ἀνίσους δὲ ἐκ τοῦ ἀκολούθου καὶ τὰς ἐπιφανείας (ὡς ἐν τοῖς Γεωμετρικοῖς δείκνυται) ἔχοντα, αἱ περιέχουσαι αὐτὰ ἐπιφάνειαι, ὡς δὴ ταῖς περιεχομέναις ἀνίσοις οὔσαις, ἑτέρα τῇ ἑτέρᾳ συνεξισούμεναι, ἄνισοι ἔσονται καὶ αὗται. Εἰσὶ δὲ αὗται κατ᾽ Ἀριστοτέλην οἱ τόποι, ἄνισοι ἄρα τῶν ἰσομεγεθῶν σωμάτων, ἤτοι τῶν ἐν τόπῳ οἱ τόποι. Ἀλλ᾽ οὐκ ἔστι τοῦτο (διὰ τὸ Δ΄.), οὐδ᾽ Ἀριστοτέλει δοκεῖ „ τὸν α. τόπον μήτε μείζω, „ μήτε ἐλάσσω τοῦ ἐν τόπῳ ἀξιοῦντι τυγχάνειν. (1)

Ἢ ἔσω μὲν ἄνισα τὰ ἐν τόπῳ τοὺς ὄγκους, ἴσα δὲ τὰς ἐπιφανείας, ἀνομοιοσχήμονα ὄντα. Καὶ τῶν ἀνίσων αὖθις τοῦ μὲν μείζονος, τοῦ δ᾽ ἐλάσσονος, ἴσοι ἔσονται οἱ τόποι.

Ἢ καὶ τῶν σωμάτων τοὺς ὄγκους βραχυνομένων, ταῖς κατὰ λόγον αὐξομέναις ἐπιφανείαις, συναυξηθήσονται καὶ οἱ τόποι. Καὶ τοῦ αὐτοῦ ἄρα οἱ τῶν δύω ἡμιτόμων τόποι ἅμα, μείζονες ἔσονται, ἢ ὁ τοῦ ἐκ τῶν ἡμιτόμων ὅλου. Οἱ δὲ τῶν β. τεταρτημορίων, ἔτι μείζονες, καὶ ἐπ᾽ ἄπειρον. Τὰ δ᾽ ἐπίλυσον, καὶ χρυσοῦς ὀλυμπιάσι, φασί, στάθητι.

ς΄. Εἰ

(1) Παρ᾽ Ἀμμων. ἐν τῷ περὶ ψυχ. βιβλ. α΄.
(2) Φυσικ. Δ. Κεφ. δ΄.

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ϛʹ. Εἰ δεῖ τὸ πέρας τοῦτο εἶναι ἀκίνητον „ βούλεται γὰρ „ φησὶν (1) ἀκίνητος εἶναι ὁ τόπος. Σῶμα ἄρα τὸ ἐν ποταμῷ καταδεδυκὸς, περιρρεόντων αὐτὸ ἐνδελεχὲς τῶν ὑδάτων, ἤτοι ἐν τόπῳ οὐκ ἔσται, ἢ γοῦν ἀεὶ κινηθήσεται, εἰ καὶ τῷ ὄντι ἀκινητοῦν, διὰ τὸ διηνεκὲς τῆς τοῦ περιέχοντος μεταστάσεως.

Ὃ γὰρ φασὶν ἀπαντᾶν οἰόμενοι (2), ὡς ἄρα μεταβάλλει οὕτω κινούμενον τὸ περιέχον ὑλικῶς ἢ ὂν, οὐκ εἰδικῶς ἤ γε περιέχον, κἂν γέλωτα κινήσειεν. Οὐ γὰρ οὐδ᾽ ἐπὶ τῶν κινουμένων αὐτῶν, καὶ ἐκ τόπου εἰς τόπον κυρίως μεθισταμένων ἡ μεταβολὴ εἰδικῶς συμβαίνει, τοῦ τόπου οὐχ ἥκιστα ἀμειβομένου. Αὐτὸ δὲ τοῦτο, καὶ πρὸς τοὺς οἰομένους ἐκκλίνειν τὴν ἀπορίαν, τῷ λέγειν ὅτι τὰ ἐν ποταμοῖς οὕτω κείμενα, τὸν μὲν φυσικὸν ἀμείβει, τὸν δὲ μαθηματικὸν οὐδαμῶς. (3) Πρὸς οὓς καὶ τοῦτο αὖτις προσθείη, ὡς οὕτω μαθηματικῶς μὲν, τουτέστι τῇ ἐπινοίᾳ, οὐ κινηθήσεται, φυσικῶς δὲ, ὅπερ ἐστὶ πράγματι κινηθήσεται τὰ τῷ ὄντι ἀκίνητα.

Ζʹ. Καὶ τὰ ἐν τῷ βάθει δὲ μέρη τοῦ σώματος οὐκ ἔσται ἐν τόπῳ, ὃ κατὰ τοῦ Ζʹ. τῶν τεθέντων (§. φλϛʹ.) ἐστίν. Εἰ μὴ δέοι λέγειν, ὡς αὐτὸ τῶν μερῶν αὐτοῦ, τουτέστιν αὐτὸ ἑαυτοῦ, τὸ ὅλον σῶμα τόπος ἐστὶν, ὅπερ αὖθις κατὰ τοῦ Αʹ. φέρεται, καὶ τοῦ Βʹ. τῶν ἅπερ ὡμολόγηται ἀναγκαιότατα εἶναι τοῦ τόπου γνωρίσματα.

Θεώρημα ΚΒʹ.

§. φμʹ. „ Ὁ κατὰ τοὺς Γερμανοὺς ὡρισμένος λεγόμενος „ λόγος, τοῦ πλείω τινὰ συνυπάρχειν τόπος οὐκ ἐστί.

Τὸ μὲν γὰρ συνυπάρχειν ἐπισυμβέβηκεν ἐνδεχομένως τοῖς

(1) Φυσ. Δ. Κεφ. Εʹ.
(2) Γαυδίνος Φυσ. Μέρ. αʹ. Διαλέξ. γʹ. Ζητ. δʹ. Ἄρθρ. αʹ.
(3) Πυρχέτ. περὶ τόπου φυσ.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠΙΚ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ
Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

τοῖς πλείοσι, δυνατὸν γὰρ εἶναι αὐτὰ καὶ χωρὶς ἀλλήλων. Τὸ δὲ ἐν τόπῳ εἶναι ἐξ ἀνάγκης τῇ σωματικῇ φύσει προσῆκον ἐςί, διὰ τὸ Ε΄. (§. φλϛ΄.) Ἄρα κτ.

Β΄. Καὶ σῶμα δέ τι καθ᾽ ἑαυτὸ ἐν ὑποτεθὲν, οὐκ ἂν εἴη ἐν τόπῳ. (κατὰ τὸ Ε.)

Ἀλλ᾽ εἴη ἂν ἐροῦσιν ὅτι καὶ ἐπὶ ἑνὸς καὶ μόνου σώματος, εἴη ἂν πλείω τὰ συνυπάρχοντα, καὶ τὴν ὡρισμένην θέσιν πρὸς ἄλληλα ἔχοντα, οἷαι αἱ μονάδες. Οὐκοῦν (αὐτοὶ) εἰ θέσιν ἔχει ἑκάςη καθ᾽ ἑαυτὴν, τὴν πρὸς τὰς ἄλλας, καὶ κείσεταί που, καὶ ἐν τόπῳ ἔςαι. Καὶ δὴ καὶ σῶμα· τῶν σωμάτων γὰρ τὸ ἐν τόπῳ εἶναι κατὰ τὰ σώματα. (διὰ τὸ Ε΄.) Ἄλλως τε καὶ τὰς ἀδιαςάτους ταύτας μονάδας ἐξ ὧν τὰ σώματα, πλασματώδεις τε εἶναι, καὶ λόγῳ μηδενὶ ςερρῷ βεβηκείας, φθάσαντες (§. φιδ΄. φιε΄. κτ.) ἀπεδείξαμεν. Καὶ τῶν μονάδων δὲ οὕτως εἶναί τε καὶ ἐν τόπῳ μένειν συγχωρουμένων, αὗται μὲν ὡς τὴν θέσιν ἔχουσαι καὶ ἐν τόπῳ ἔσονται, τὸ δ᾽ ἐξ αὐτῶν σῶμα ὡς ἓν καθ᾽ ἑαυτὸ, οὔ.

Γ΄. Τὸ θέσιν ἔχειν ὡρισμένην οὐδὲν ἄλλο ἐλέγχει, ἢ τὸ ὧδε εἶναι, ἢ ὧδε τὸ ἔχον, πρὸς ἄλλα παρατιθέμενον, καὶ ἤτοι ἄνω εἶναι, ἢ κάτω, ἢ ἔμπροσθεν, ἢ ὄπισθεν, ἢ κατὰ τὰς ἄλλας τοῦ τόπου διαφοράς. Ὥςε ἐπεὶ τὸ γένος τοῦ εἴδους φύσει πρότερον (§. ιζ΄.), καὶ τὸ ἄσχετον τοῦ κατὰ σχέσιν, προτερεύει ἄρα φύσει ὁ τόπος, τῆς κατ᾽ αὐτὸν ὡρισμένης τε, καὶ κατὰ σχέσιν θέσεως.

Δ΄. Ἡ δὲ σχέσις αὕτη, καὶ ταύτῃ ποσοῦ ἀνεπίδεκτος· ὁ δὲ τόπος ποσόν τι ἂν εἴη, αὐτῷ γὰρ τὸ ἴσον παρακολουθεῖ, καὶ τὸ μή. Καὶ τὸ μεῖζον, καὶ τὸ ἔλαττον. (διὰ τὸ Δ΄.)

Ε΄. Ὅ,τε Κόσμος ὁλικῶς ληφθεὶς θέσιν οὐκ ἔχει, πρὸς τίνα γὰρ ἕτερον ἕξει; καὶ οὐδ᾽ ἐν τόπῳ ἔςαι. (κατὰ τὸ Ε΄.)

Εἰ δὲ φαῖεν ὅτι τὰ μέρη ἐξ ὧν συναρμολογεῖται θέσιν ἔχει πρὸς ἄλληλα· ἀπαντήσομεν ὅτι καὶ ταῦτα ἐν τόπῳ ἔςαι ἐκ τοῦ ἀκολούθου, τὸ δὲ ὅλον οὔ. Παρ᾽ ὃ καὶ ὅσα κατὰ τοῦ Ἀριςοτέλους ἀνωτέρω ἐλέχθη (§. φλθ΄. ἐν Ἀριθμ. Δ΄.) καὶ τούτους αὐτοὺς περιΐςαται.

ϛ΄. Καὶ δυνάμεις δὲ ἀσώματοι, καὶ σημεῖα τὰ ταύτῃ ἀδιαςάτων, οἷα τὰ Γεωμετρικὰ, θέσιν ἔχειν πρὸς ἄλληλα

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΘΕΤΤΕΡΗΣ
Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ὑποτίθεται, καὶ συνυπάρχοντα εἶναι. Ὥστε καὶ ἐν τόπῳ εἰσὶ κατὰ τὰ σώματα. (κατὰ τὸ Ε΄.)

Ζ΄. Καὶ ἑνός τινος ἄρα τῶν συνυπαρχόντων καθ᾿ ὑπόθεσιν εἰς τὸ μηδὲν ἐκστάντος ἐπεὶ τὴν πρὸς αὐτὸ τὰ λοιπὰ θέσιν, ἣν εἶχον ἀπέθεντο, καὶ τὸν τόπον αὐτῇ συναπέθεντο, ἢ γοῦν μετέβαλον, ὡς οὐκ ἔτι ἔχοντα θέσιν οἵαν καὶ πρότερον. Ἡ δὲ μεταβολὴ τοῦ τόπου τῶν κινουμένων, οὐ τῶν ἀκινητούντων.

Ἢ καὶ τῶν ἄλλων κινουμένων, ἑνὸς δέ τινος μένοντος κατὰ χώραν, ἐπεὶ οὐδὲν μᾶλλον ἐκεῖνα τὴν πρὸς τοῦτο, ἢ τὴν πρὸς ἐκεῖνα τοῦτο, θέσιν τοιῷδε λόγῳ ἀμείβεται, ἐξ ἴσου συνεκτοπισθήσεται τοῖς κινουμένοις, καὶ τὰ μὴ κινούμενα.

Θεώρημα ΚΓ΄.

§. φμα΄. „Τόπος ἐστὶ τὸ διάστημα τὸ ὑπὸ τοῦ σώματος „ἐπεχόμενον.

Οὕτω γὰρ καὶ τοῦ ἐν τόπῳ ὁ τόπος ἕτερον ἐστί. Κατὰ τὸ Α΄. (§. φλϛ΄.) τὸ μὲν γὰρ ἔκτασις ἐστὶ πλήρης· (§. φια΄. φιθ΄.) ἡ δὲ ψιλή τις ἐστὶ καθ᾿ ἑαυτὴν διάστασις. (§. φιβ΄. φκϛ΄.) Καὶ οὐδὲ ἐκείνῳ οὗτος συμμεταστήσεται. (κατὰ τὸ Β΄.) Τῶν γὰρ περατούντων τὸ διάστημα κατὰ χώραν μενόντων, καὶ συνακινητούσης οὕτως αὐτοῖς, καὶ τῆς μεταξὺ διαστάσεως, δυνατὸν ἐκστῆναι τὸ μεταξύ, καὶ ἀλλαχῇ πῃ ἐντοπισθῆναι, διάστασιν ἄλλην καταλαβόν. (§. φλβ΄.) Καὶ ἀδύνατον δὲ τὸ αὐτὸ διάστημα ὑπὸ δυοῖν σωμάτων ἐπέχεσθαι κατὰ τὸ αὐτό (ὅπερ ἦν τὸ Γ΄.) τῆς σωματικῆς οὐσίας φύσει ἀδιαχωρήτου ὁμολογουμένης. (§. φια΄.) Καὶ συνισοῦται δὲ οὕτως ἀκριβῶς ἀεὶ καὶ τῷ ἐν τόπῳ ὁ τόπος, καὶ μείζων μὲν ἐστὶν ὁ τοῦ μείζονος, ἐλάσσων δὲ ὁ τοῦ ἐλάσσονος. (κατὰ τὸ Δ΄.) Καὶ ἅπαν δὲ σῶμα ἐξ ἀνάγκης οὕτω τόπον ἐπέχει, καὶ αὐτὸ τὸ πᾶν. (κατὰ τὸ Ε΄.) οὐδὲν γὰρ σῶμα ἀδιάστατον. Καὶ οὐδὲ τοῦ τόπου τόπος ἔσται (κατὰ τὸ ϛ΄.) Μία γὰρ καὶ ἡ αὐτὴ ὑπολειπομένη ψιλὴ διάστασις, τοῦ ἐν αὐτῇ ὄντος σώματος, ἤδη μετακεχωρηκότος. Καὶ οὐδὲ τὰ μέρη

ἐν

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ἐν τῷ ὅλῳ αὐτῶν ὡς ἐν τόπῳ (κατὰ τὸ ζ΄.) ἀλλὰ τοῦ μὲν ὅλου ὁ ὅλος τόπος, τοῦ δὲ μέρους τὸ μέρος. Ἄρα κτ.

Σχόλιον Α΄.

§. φμβ΄. Οὐδὲν ὅ,τι καὶ λόγου ἄξιον, κατὰ τοῦ οὕτως ὑποτεθέντος τόπου, ὁ Ἀριστοτέλης ἔσχεν ἐπαπορῆσαι, εἰμὴ δύο τινὰ, οἷς ῥᾶστα ἂν καὶ ὁ τυχὼν ἀπαντήσειε. „ Τὸ μὲν, ὡς „ εἴπερ ἐστί τι τὸ διάστημα τὸ πεφυκὸς, καὶ μένον ἐν τῷ αὐ„ τῷ τόπῳ, ἄπειροι ἂν ἦσαν οἱ τόποι. Τὸ δὲ, ὅτι καὶ ὁ „ τόπος ἔσται μεταβάλλων, καὶ ὡς ἔσται καὶ τοῦ τόπου ἄλλος „ τόπος· καὶ πολλοὶ τόποι ἅμα ἔσονται. (1) Οὐδὲν οὖν ἐκ τούτων ἀποφήσασι τὸ διάστημα ἐν τόπῳ εἶναι, ὅπερ αὐτὸς ὑποτίθησι. Πῶς γὰρ ἐν τόπῳ, εἴπερ ὁ τόπος αὐτός; πῶς δ᾽ εἰ μὴ σῶμα, τῶν δὲ σωμάτων χωρητικὸν λέγεται; μὴ ὂν τοιγαροῦν ἐν τόπῳ τὸ διάστημα, οὐδ᾽ ἂν τῷ αὐτῷ μένει τόπῳ, οὐδὲ τόπον μεταβαλεῖν γε κυρίως εἰπεῖν (ἢ τῷ λόγῳ τῶν περιοριζόντων σωμάτων τοῖς ἐφ᾽ ἑαυτοῖς πέρασιν, ὡς εἴρηται (§. φλβ΄.) ἥτε τῶν τόπων ἀπειρία, ἡ ἐκ τοῦ ἐν τόπῳ ὑποτίθεσθαι τὸ διάστημα, ἄτοπος τῷ ὄντι ἐλέγχεται. Οὐδὲν γὰρ ἀπέοικε τὸ σόφισμα τοῦτο, τοῦ ὑποθεμένους τὸν χρόνον εἶναι ποτὲ, κἀντεῦθεν τοῦ χρόνου χρόνον εἶναι εἰσβάλλοντας, ἐντεῦθεν πολλοὺς χρόνους κατὰ τὸ αὐτὸ ἄλλον ἄλλου συνείρειν ἐπ᾽ ἄπειρον.

Σχόλιον Β΄.

§. φμγ΄. Διαιρεῖν οὖν καὶ ἡμῖν ἔσται τὸν τόπον εἰς τὸν μὲν ἀπόλυτον, τὸν δὲ σχετικόν. Καὶ ἀπόλυτος μὲν ἐστὶν, αὐτὸ, ὅπερ ἂν ἐπέχοι τι σῶμα τὸ διάστημα (§. φμα΄.) θεωρούμενον καθ᾽ αὐτὸ, σχετικὸς δὲ ἐστὶν, ἡ τοῦ σώματος,

περι-

(1) Φυσικ. Δ. Κεφ. δ΄.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ Κ.Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ
Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

παραθέσει τῇ πρὸς τὰ λοιπὰ τῶν ἐν τῷ παντὶ, σχέσις· τούτων δὲ τὸν μὲν ἀπόλυτον, τὸν καὶ μάλιστα τόπον ὄντα τε καὶ λεγόμενον, ἐξ ἀνάγκης παντὸς σώματος ἀπαιτοῦντος (κατὰ τὸ Ε'. τῶν ἐν §. φλϛ'.) τοῦ κατὰ σχέσιν, καταχρηστικώτερον λεγομένου τόπου, ἀμοιρεῖν τὸ σῶμα ἐνδέχεται· οἷον δὴ τὸ πᾶν ἐν τόπῳ μὲν εἶναι φαμὲν ἀπολύτως, ἅτε δὴ τοσαύτην πληροῦν διάστασιν, ὅσην ἂν ἰσομέγεθες ἕτερον, εἴγε παρείη, ὑποχωρήσειέ τε τὸ ἤδη ἐπέχον, κατάσχοι· ἐν τόπῳ δὲ σχετικῷ οὐχὶ, ὡς οὐδὲν πρὸς ἕτερον θέσιν κεκτημένον τινά. Σχετικοῦ δὲ τόπου δοθέντος, ἐὰν τὸ ἐν τόπῳ παραβάλληται πρὸς ἀκίνητα κινούμενον, ἅμα τῷ ἀπολύτῳ συμμεταβαλεῖ γε καὶ τόπον τὸν σχετικόν. Ἐὰν δὲ πρὸς κινούμενα κινούμενον, ἐνδέχεται τὸν μὲν σχετικὸν σώζειν τὸν αὐτὸν, τὸν δὲ ἀπόλυτον ἕξει ἕτερον. Ἐὰν δὲ πρὸς κινούμενα ἀκίνητον, τὸν μὲν ἀπόλυτον οὐκ ἀμείψει, μεταβαλεῖ δέ γε τὸν σχετικόν. Ἡ δὲ κίνησις ἀπαραιτήτως, τῇ κατὰ τὸν ἀπόλυτον μεταβολῇ τοῦ ἐν τόπῳ συμπίπτει. Ταύτῃ τοι καὶ ὁ ἐπιβάτης ἐν τῇ νηῒ πλεούσῃ καθήμενος, τὸν μὲν ἄσχετον ἐστὶ μεταμείβων, τὸν δὲ κατὰ σχέσιν, πρὸς μὲν τὴν ναῦν, καὶ τὰ ἐν αὐτῇ μὴ κινούμενα οὐδαμῶς· συγκινεῖται γὰρ αὐτῷ καὶ ταῦτα, καὶ θέσιν τὴν αὐτὴν τῇ συμπεριφορᾷ διασώζει. Πρὸς δὲ τὰ στερεὰ λεγόμενα τῶν ἐν τῷ παντὶ σημείων, οἷαι λέγονται αἱ ἰσημεριναὶ ἀνατολαὶ καὶ δυσμαὶ, καὶ τὰ κατὰ τοὺς πόλους, φανερὸν ὅτι, ἀμειβομένης τῆς θέσεως μεταβάλλει. Ἀλλὰ καὶ περὶ Τόπου τοσαῦτα.

Περὶ Διαμονῆς, ἔνθα καὶ περὶ Χρόνου.

§. φμδ'. Διαμονή ἐστὶν ἡ κατὰ τὸ συνεχὲς παράτασις τῆς τοῦ ὄντος ὑπάρξεως. Τὸ γὰρ ὑπάρχον ταύτῃ καὶ διαμένει, ᾗ παρατείνει τὴν ὕπαρξιν, ἤτοι ταῖς ἑαυτοῦ, ἢ καὶ ταῖς ἄλλων τινῶν παρ᾽ αὐτὸ ὄντων κατὰ διαδοχὴν κινήσεσιν, ἢ καὶ πλείοσιν ἐννοίαις τοῦ περὶ αὐτοῦ εἰ τύχοι, ἢ ἄλλου τοῦ διεσκεπτημένου, ἀντιστοιχούσαιν πως καὶ συμπαραθεούσαιν. Διὸ καὶ τὴν διαμονὴν ὀρθῶς, καθ᾽ αὑτὴν μὲν, ἡ διάρκειά τις ἐστὶ

τοῦ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΡΟΥ
Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

τοῦ ὑπάρχοντος ἄσχετον προσεῖπον, σχετικὴν δέ, ἣν κατὰ παράθεσιν πρὸς ἄλλα τινά, διαμένοντα καὶ αὐτά, ἀναλογιζόμεθα. Ἡ ἄσχετος μὲν ἡ διαμονή ἐστιν ἡ παρέχουσα τῷ διαμένοντι, μετὰ σχέσεως δὲ ἡ ληπτή πως ἡμῖν γινομένη, πρὸς τὰ συνυπάρχοντά τε καὶ συνδιαμένοντα ἀφορῶσι. Καλεῖται δὲ ἡ μὲν ἄσχετος καὶ ἀληθής, καὶ μαθηματική, ἐπίσης τε καὶ δίχα ἀνωμαλίας προβαίνουσα, ἐξεικάσαι τῇ τοῦ σημείου ῥοῇ τῇ συνεχεῖ τε καὶ ἁπλουστάτῃ, τῇ μήτ᾽ ἐπιταχυνομένῃ, μήτ᾽ ἐπιβραδυνομένῃ, καὶ τὴν κατ᾽ ἐπίνοιαν εἰς ἄπειρον τομὴν ὑποδεχομένῃ. Σημεῖον δ᾽ ἐπὶ ταύτης νοεῖται τὸ ἀκαρὲς νῦν· ὥσπερ γὰρ ἡ τοῦ γεωμετρικοῦ σημείου ῥύσις, τὴν γραμμήν, οὕτως ἡ τοῦ νῦν, τὴν διαμονὴν συνίστησιν. Ἡ δὲ κατὰ σχέσιν λέγεται καὶ φαινομένη, ἡ κατὰ τὴν διαφορὰν τῶν αἷς ἡ παράθεσις γίνεται ἐννοιῶν, εἴτ᾽ οὖν ἐπιστάσεων, πολὺ παραφυόμενον ἔχουσα τὸ ἀνώμαλον.

§. φμέ. Καθ᾽ αὑτὴν οὖν ἡ διαμονὴ ἐκληφθεῖσα, ἥτοι ἀρχῆς ἐστὶν ἅμα καὶ τέλους ἐπέκεινα, καὶ αἰωνιότης καλεῖται, ἡ μόνῳ τῷ Ὄντι τῷ καθ᾽ ὕπαρξιν ἀναγκαίῳ προσήκουσα. Ἡ γοῦν ἀρχὴν εἰληφυῖα τέλος οὐχ ἕξει, καὶ ἀϊδιότης ἀκούει (καίτοι ἀδιαφόρως πολλάκις τὰ ὀνόματα ταῦτα ἐκλαμβάνεσθαι εἴωθεν) καὶ τὰ κατ᾽ αὐτὴν διαμένοντα ἀΐδια· οἷον τὰ ἀμιγῆ ὕλης εἴδη γεραίρεται. Ἡ τέως κατ᾽ ἀρχήν τε καὶ τέλος ἑκατέρωθεν περατουμένη, χρόνος ὠνόμασται, ἐν ᾧ πάντα τὰ ἐν γενέσει τε καὶ φθορᾷ τὸ εἶναι ἔχοντα τέτακται.

§. φμς΄. Ἔνιοί γε μὴν ἄλλως πως γνωρίζειν χαίρουσι τὸ αἰώνιον, καὶ τῶν ἀϊδίων, καὶ τῶν ἐν χρόνῳ ἀντιδιαστέλλειν. Ἐκείνη γὰρ φασὶν ἡ διαμονὴ ἅμα πᾶσα, καὶ οὐδὲ κατὰ τὸ πρότερον, καὶ ὕστερον τὸ διαρκεῖν ἔχουσα· τῶν δὲ ἐν χρόνῳ κατὰ διαδοχήν, καί πως ἐν ῥύσει τινὶ τὰ τῆς καθ᾽ ὕπαρξιν παρατάσεως. Εἰσὶν ἀλλ᾽ οὖν οἱ μηδὲ τὸ ἐν Αἰωνιότητι ἱδρυμένον, διαδοχῆς οἱασοῦν ἀπαλλάττειν ἀξιοῦντες· οὐ γὰρ δὴ τῆς μεταφυσικῶς νοουμένης, τῆς πολλαῖς μὲν νοήσεσι, πολλαῖς δὲ κινήσεσι τῶν καθ᾽ ἡμᾶς ἐκ μεταβάσεως γινομέναις οἷον εἰπεῖν ἀντιστοιχούσης τε καὶ συμπαραθεούσης· μόνης δὲ τῆς φύσει, φασίν, ἥτις τὰ οὕτως ἔχοντα μεταβάλλειν διηνεκὲς παραίτιος γίνεται, μὴ ἀεὶ ὡσαύτως πεφυκότα. Ἐκεῖνο δὲ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

παντῃ πάντως μεταβολῆς ὑπερίδρυται. „Ἰδιότης γὰρ αἰῶνος „τὸ ἀρχαῖον καὶ ἀναλλοίωτον.“ (1)

§. φμζ΄. Ἀλλ᾽ ὅπως ἂν ἔχοι τὸ περὶ τούτου, ἐκεῖνο παντῃ φανερόν, ὡς ἐπὶ τοῦ αἰῶνος, τὸ ἐν ἀμερεῖ σῷ παῦ τὸ εἶναι συνειλοχέναι, κατανοεῖν αὐτοὶ δύναμιν οὐκ ἔχοντες, μετά τινος διαδοχῆς μερῶν κατὰ τὸ πρότερον καὶ ὕστερον οἷον ἀλληλουχουμένων, καὶ τὴν κατὰ τὸ ἀεὶ ὂν παράτασιν, ἣ δὴ καὶ τὴν χρονικὴν πεφύκαμεν, ἐννοεῖν πως ἀναγκαζόμεθα. Ὅτι γὰρ δή, τῇ ὡς ἡμῖν τυγχάνει ληπτῇ, καὶ ἐν σχέσει, καθάπερ εἴρηται, διαμονῇ, διαδοχή τις ἐνουμένη, παρακολουθεῖ ἐκ τοῦ σύνεγγυς, πᾶς τις ἂν οἶμαι τῇ κατ᾽ αὐτὴν ἐπιστήσας ἐννοίᾳ ῥᾷστα ὁμολογήσειε. Τὸ γάρ τι διαμένειν, τουτέστι τὸ διαρκεῖν εἰς τὸ εἶναι, οὐκ ἄλλως περισκοποῦμεν, ἢ μόνῃ τῇ προόδῳ τε καὶ παρατάσει τῶν ἀλληλοδιαδόχως ἡμῖν κατὰ νοῦν γινομένων προσέχοντες. Ἐὰν γὰρ ἔν τινι τῷ τυχόντι τὸν λογισμὸν προσερείσας, καὶ τούτου τῇ οὐσίᾳ, ἢ τοῖς παθήμασιν, ἀτενεῖ τε καὶ ἀρρεμβάστῳ τῇ θεωρίᾳ, ἐπὶ ποσὸν ἐμβατεύσας, οὐδὲ βραχὺ γοῦν ἐπιστήσω, ὅτι μετέβαλέ πως, καὶ ἐξηλλοίωται, οὔθ᾽ ὅτι αὐτό, οὔθ᾽ ὅτι ἕτερον, οὔθ᾽ ὅτι τόδε μετὰ τόδε ἐγένετο, καὶ εἰσέτι διαρκεῖ τε, καὶ διαμένει, οὐδ᾽ εἴσομαι ὅλως, ὅτι χρόνος τις ἐν μέσῳ παρήλασε. Χαλεπὸν δὲ τοῦτο, διὰ τὸ τοῦ νοῦ ἀπερίσπαστον. Οἷς δ᾽ ἂν πρὸς βραχὺ συμβῇ, τούτοις καὶ τὸ μεταξὺ τῆς διαμονῆς ἀνεπίκειτον. ὃ καὶ Λωκίῳ τῷ Νεωτέρῳ (2) καὶ πολὺ πρότερον Ἀριστοτέλει παρατετήρηται. (3) „Ὅταν γὰρ αὐτοὶ μηθὲν „μεταβάλλομεν τὴν διάνοιαν, ἢ λάθοιμεν μεταβάλλοντες, „οὐ δοκεῖ ἡμῖν γεγονέναι ὁ χρόνος.... Συνάπτομεν γὰρ τὸ „πρότερον νῦν, τῷ ὑστέρῳ νῦν, καὶ ἓν ποιοῦμεν ἐξαιροῦντες, „διὰ τὴν ἀναισθησίαν τὸ μεταξύ. Ὡς εἴγε τῇ κατὰ τὸ εἶναι πλειόνων διαδοχῇ ἐπιβάλλοιμι, ἐνθυμηθεὶς ὅτι τὸ β μετὰ τὸ α, καὶ μετὰ τὸ β τὸ γ, μεθ᾽ ὃ τὸ δ ἑξῆς, μηδ᾽ ὅτιοῦν

ἔτε-

(1) Ἀρεοπαγ. Διον. περὶ θείων ὀνομ. Κεφ. ι΄.
(2) Βιβλ. β΄. Περὶ Νοῦ Ἀνθρ. Κεφ. ιδ΄. §. 3. 4.
(3) Φυσικ. Βιβλ. δ΄.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ
Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ἕτερον περὶ αὐτῶν ἀνασκέψωμαι, ἢ ὅτι θάτερον μετὰ θάτερον, ἔννοιαν οὕτως ἀποίσομαι προόδου τινός, ἢ χρόνος καλεῖται ἀρχήν τε καὶ τελευτὴν ἔχουσα. (§. φμέ.)

§. φμή. Εἰώθασι δὲ τὸν χρόνον διαιρεῖν εἰς ἀόριστον, καὶ ὡρισμένον. Καὶ ἀόριστος μὲν ἔσται, τοῖς μόνην τὴν τοῦ ὑπάρχειν παράτασιν ἐπί τινος καθ' ἑαυτὴν διενθυμουμένοις, μηδέ τινι ἄλλῃ παρατάσει αὐτὴν, ἤτοι ἴσῃ, ἢ μείζονι, ἢ ἐλάττονι παρατιθεμένοις. Ἀλλ' ὅτι τόδε μετὰ τόδε, καὶ πλέον οὐδὲν ἐφισῶσιν. Ὡρισμένος δὲ ἔσται, τοῖς παράτασιν παρατάσει παρατάττουσί τε καὶ ἀντεξετάζουσι, καὶ ἴσην, ἢ μείζονα, ἢ ἐλάσσονα κατὰ λόγον ὡρισμένον εὑρίσκουσιν. Ἡ δὲ παραληφθεῖσα ἄλλη παράτασις, εἰ μὲν ἀόριστος τύχοι καὶ αὐτὴ οὖσα, ἐναλλὰξ ὑπὸ τῆς αὐτῇ διοριζομένης διορισθήσεται, ἄλλοθεν δὲ τοῦ διορισμοῦ πρὸς ἄλλην λαχοῦσα, καὶ ἐλάσσων οὖσα, ὡς ἐπανειλημμένως ποσάκις λαμβανομένη τῇ προκειμένῃ πως συνεξισοῦσθαι, καὶ ταύτην καταμετρεῖν, μέτρον κληθήσεται.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΑΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

Θεώρημα ΚΔ΄.

§. φμθ΄. „ Οὐδέν τι ἐστὶν ἡ διαμονὴ πράγματι διακεκρινόμενον τοῦ διαμένοντος."

Διαμονὴ γάρ ἐστιν ἡ συνεχὴς τῆς ὑπάρξεως παράτασις. (§. φμδ΄.) Διαμένει δὲ τὸ ἐν παρατάσει ὑπάρχον. (§. Αὐτ.) ὑπάρχον δὲ ἐστὶ τὸ ἐνεργείᾳ οὐκ ἀμοιροῦν τοῦ εἶναι· ἡ γὰρ ὕπαρξις αὐτὴ τοῦ εἶναι ἐστὶν ἡ ἐντελέχεια. (§. ρπδ΄.) Ὥσπερ οὖν τοῦ ὑπάρχοντος ἡ ὕπαρξις οὐδαμῶς διακρίνεται, οὕτως οὐδὲ ἡ διαμονὴ τοῦ διαμένοντος. Ο. Ε. Δ.

Ἄλλως. Καὶ εἰ πράγματι τοῦ διαμένοντος ἡ διαμονὴ διεκρίνετο, ἦν ἂν καὶ διαμονή τις αὐτῆς τοῦ διαμένοντος τὴν ὑπόστασιν ἔχουσα, καὶ τὸ διαμένον τῆς διαμονῆς αὐτῆς. (§. σιβ΄.) Οὗ τί ἂν λέγοιτο ἀτοπώτερον; Ἄρα κτ. (§. λ΄.)

Ἄλλως. Διακρινέσθω εἰ δυνατὸν τοῦ διαμένοντος πράγματι ἡ διαμονὴ, καὶ ἐφιστάσθω καθ' ἑαυτὴν, οὐκοῦν οὕτω καὶ διαμένον τι ἔσται ἡ διαμονὴ, καὶ μὴ διαμένον, ὡς ἄρα διακρινομένη τοῦ διαμένοντος, ὅπερ ἀντίφασις κατὰ τὴν ἀνωτέρω σαφής.

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

φής. (§. λ'.) Εἰ δέ τι διαμένον αὐτὴ, καὶ τῆς διαμονῆς διαμονὴ ἔσαι ἐπ' ἄπειρον. Ἄρα κτ.

Πόρισμα.

§. φν'. Οὐκ ἄρα οὔθ' ἡ αἰωνιότης τοῦ προαιωνίου Θεοῦ, πράγματι διακρίνεται, οὔθ' ἡ ἀϊδιότης τῶν ἀϊδιαζουσῶν φύσεων, οὔθ' ὁ χρόνος αὐτὸς τῶν ἐν χρόνῳ πράγματι ἕτερος. (§. φμέ.) Ἀλλ' ἡ μὲν αὐτὸς ἐστὶν ὁ Θεὸς ὁ ἀεὶ ὢν, ἀρχῆς τε καὶ τέλους ἐπέκεινα, καὶ μεταβολῆς οἱασοῦν ὑπέρτερος· ἡ δὲ αὐτὰ δὴ τὰ ἀΐδια, ἢ τῶν φυσικῶν ἀλλοιώσεων καὶ φθορῶν τίθεται κρείττονα. Ὁ δὲ χρόνος αὐτὰ τὰ ἐν διηνεκεῖ ῥοῇ μεταβάλλοντα, ἀρχήν τε εἰληφότα τοῦ εἶναι, καὶ τέλος ἕξοντα.

Σχόλιον.

§. φνά. „ Ἄριστα καὶ Ἀριστοτέλης μηδὲν εἶναι καθ' ἑαυ„ τὸν ἀπέδειξε τὸν χρόνον, οἷς ἀνάγκη τῆς κινήσεώς τι αὐ„ τὸν εἶναι ἔφθη κατασκευάσας. (1) Εἰ γὰρ μηδ' ἡ κίνησις αὐτὴ, ἧς ἐσί τι ὁ χρόνος, καθ' ἑαυτὴν χωρὶς τοῦ κινουμένου γένοιτο, σχολῇ γ' αὖτις ὑπολειφθείη λόγος, ὅστις ἂν τὴν γε τὸν χρόνον διαμονὴν καθ' ἑαυτὴν χωρὶς τοῦ διαμένοντος ὑποστήσειεν. Ἀλλ' εἰ καὶ τῶν ἐν χρόνῳ οὐκ ἔστιν ὁ χρόνος πράγματι ἕτερον (ταυτὸ δὲ ῥητέον καὶ περὶ τῶν ἄλλων τῆς διαμονῆς εἰδῶν) ἐσί πως ἀλλ' οὖν τῷ λόγῳ διαφέρον. Καὶ καθάπερ τὸν ἀριθμὸν, κατ' ἀφαίρεσιν ἀπὸ τῶν ἀριθμητῶν ἀναλογιζόμεθα, καίτοι τοῦτον αὐτὰ τὰ ἀριθμητὰ εἰδότες, τυγχάνοντα, ἢ ἅμα ἤθροισαι. Καὶ τὸ ποσὸν δὲ τῶν οἷς πρόσεσι, καίτοι καὶ αὐτὸ ταῦτα ὂν, ἥπερ ἐπὶ ποσοῦτον φέρε, ἢ ποσοῦτον ἐκτέταται. Καὶ αὐτὴν δὲ τὴν κοινὴν διάσασιν

---

(1) Φυσικ. Βιβλ. Δ.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ
Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

σιν οὐδὲν εἶναι φαμὲν, ἀλλ' ἢ τὰ σώματα αὐτὰ, ἅπερ ἀλλήλων διέστηκε, μηδενὸς παρεμπίπτοντος (§. φκθ'.) μεταξὺ σώματος, οὕτω τοι καὶ τὸν χρόνον τῷ λόγῳ χωρὶς τῶν ἐν χρόνῳ ἔπεστι θεωρεῖν, καί τοι αὐτὰ ταῦτα ὄντα, ἃ συνεχῶς παρατείνει ἣν ἔχει ὕπαρξιν. Ὥστε οὐδὲ χρόνος ἂν εἴη μηδενὸς ὑφεστῶτος τῶν κατὰ χρόνον, καὶ οὐδὲ ἦν τις ὅλως πρὸ τῆς τῶν δημιουργημάτων συστάσεως. Διό μοι οὐδὲ ὀρθῶς ἔχειν δοκεῖ, ὅπερ ἐρέσθαι φέρεται τὸν Λεϊβνίτιον ὁ Κλάρκιος. „ Τί μὴ τὸ Θεῖον πρὸ ἑξακισχιλίων ἐνιαυτῶν, τὸν
„ κόσμον ὑπέστησεν; οὐ γὰρ ἦν δηλονότι χρόνος τοῦ παντὸς ἀρχαιότερος. (1) Ἀλλὰ τίνι δή ποτε λόγῳ καὶ ὁ Πρόκλος
„ ἀπεφήνατο πάντων μὲν τῶν αἰωνίων προϋπάρχειν τὸν
„ αἰῶνα, πάντων δὲ τῶν κατὰ χρόνον προϋφεστάναι τὸν χρό-
„ νον; (2) ἢ τοὺς κατ' ἰδέαν καὶ κατ' εἶδος, (ἅτε δὴ Πλατωνικὸς) προόντας αἰῶνά τε καὶ χρόνον, τοὺς μετεχομένους τε καὶ ἀμεθέκτους, πρὸ τῶν μετεχόντων εἶναι εἰσηγούμενος. „ Εἰ γὰρ
„ πανταχοῦ φησὶ πρὸ τῶν μετεχόντων ἐστὶ τὰ μετεχόμενα,
„ καὶ πρὸ τῶν μετεχομένων τὰ ἀμέθεκτα, δῆλον ὅτι ἄλλο
„ μὲν τὸ αἰώνιον, ἄλλο δὲ ὁ ἐν τῷ αἰωνίῳ αἰὼν, ἄλλο δὲ
„ ὁ καθ' αὑτὸ αἰὼν, τὸ μὲν ὡς μετέχον, τὸ δὲ ὡς μετε-
„ χόμενον, ὁ δὲ ὡς ἀμέθεκτος. Καὶ τὸ ἐν χρόνῳ ἄλλο
„ μετέχον γὰρ, καὶ ὁ ἐν τούτῳ χρόνος ἄλλος, μετεχόμενος
„ γὰρ, καὶ ὁ πρὸ τούτου χρόνος ἀμέθεκτος ὤν. Εἰκὸς δ' ἂν εἴη ἐνταῦθα τὸ προϋπάρχειν ἀντὶ τοῦ φύσει πρότερον εἶναι ἐκδέξασθαι, πῶς γὰρ ἐνδέχεται τοῦ αἰωνίου τὸν αἰῶνα πρότερον ὑπάρχειν, καὶ πρόγε τοῦ ἐν χρόνῳ τὸν χρόνον; ὅπου γε καὶ ὁ
„ αὐτὸς ἐν ἄλλοις (3) διαῤῥήδην ἀξιοῖ, ὅτι ἅμα ὁ οὐρανὸς
„ χρόνῳ, καὶ οὐρανῷ χρόνος, μέτρον γὰρ ἐστὶ τῆς τοῦ οὐρανοῦ
„ κινήσεως, ὡς ὁ αἰὼν τῆς τοῦ αὐτοζώου ζωῆς.

Θεώ-

(1) Ἐν Ἐπιστολ.
(2) Θεολογικ. Εἰσηγ. γ'.
(3) Πρόκλ. Λογ. Ε'. Περὶ Ἀϊδιότ. Κόσμου.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ
Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006